

מבוא

אין לך כלי חזק לעיצוב מערכת החינוך ככלי המבחן. פרופסור יוסף באשי זעזע את מערכת החינוך וניער אותה באמצעות מבחני המינימום (בראשית שנות ה-90), ופרופסור מרים בן-פרץ ופרופסור דוד גורדון השיבו בניעור הפוך (באמצע שנות ה-90) של רפורמה במבחני הבגרות בכיוון של הערכות אותנטיות. למבחנים יש כוח מעצב חזק ביותר, ולכן לרפורמה בסוג המבחנים תהיה השפעה דרמטית על דרכי הלמידה וההערכה ועל ההיערכות להוראה בבתי הספר, כמו גם על האקלים הלימודי ועל שיתוף הפעולה בין סגל ההוראה (ככוח פרופסיונאלי) לבין קובעי המדיניות במשרד החינוך. לסוג המבחנים עשויה להיות השפעה גם על המוטיווציה ללמידה בקרב הלומדים (למידה פסיבית מול אקטיווית, למשל), ועל פערים בהישגים הלימודיים. בשל כוחם המעצב הרב של מבחנים, אך טבעי שחילופי הנהלה במשרד החינוך יעוררו חשיבה מחודשת על תפיסות ההוראה, הלמידה וההערכה. עם זאת, שינויים תכופים בהנהלת המשרד הביאו לבלבול מושגי ביחס למטרות בחינות הבגרות ולשיטות הראויות לביצוען.

קבוצת ון ליר לחינוך שבמכון ון ליר בירושלים (להלן, הקבוצה) התבקשה להכין ולהציג בפני הנהלת משרד החינוך מסמך לדיון מושכל על אפשרויות לרפורמה במבחני הבגרות מתוך הבנת המורכבות הפוליטית והתנאים הכלכליים הנדרשים לרפורמה כוללת, עמדתה העקרונית של הקבוצה הייתה כי אל לה להמליץ על נוסחה אחת, על "פתרון קסם" לבחינות הבגרות. במקום זאת, הקבוצה ביקשה להצביע על מגוון של "תמהילים" (מודלים, אסטרטגיות אפשריות) ולחדד את המחירים השונים – הערכיים, החברתיים והארגוניים – שיהיו לכל תמהיל או חלופה. לצורך כך זיקקה הקבוצה שני צירים מרכזיים ("תפיסות למידה והוראה" מול "הדגשים פילוסופיים במדיניות החינוך") ועל בסיסם הציעה מערכת מיון שיטתית של תמהילים אפשריים. מיפוי זה מבהיר כאחת הן את תמונת המצבכיום והן את הכיוון שאליו יש להתכוון, תוך הבהרת החלופות השונות להליכה לכיוון זה. לפני הבהרת הדברים, חברי הקבוצה מבקשים לתאר את תהליך עבודתם ולהצביע על כמה הנחות יסוד שהנחו אותם.